

Marià Villangómez: poeta, traductor i... corrector

BERNAT JOAN I MARÍ

Marià Villangómez és conegut, bàsicament, com a poeta. Sobretot fora d'Eivissa. La seua poesia era prou coneguda arreu dels Països Catalans ja en la dècada dels seixanta, quan estava en plena producció. Havia començat guanyant el premi de Cantonigròs, i després havia publicat regularment, a Mallorca o a Barcelona, en segells com ara Moll o Selecta. Allò que qualsevol persona que conegui una mica la literatura catalana ens podrà citar, automàticament, de Villangómez seran els seus llibres de poesia: *Sonets de Balansat*, *La Miranda*, *Declarat amb el vent*, *El cop a la terra...* Una edició de la seua poesia completa, feta per Viena Edicions, ha ajudat a fer-la avinent i més coneguda. L'editorial Columna, així mateix, ja havia publicat, en tres volums, les seues versions de poesia anglesa, francesa i italiana, principalment. Fins fa quatre dies, Villangómez era el màxim traductor de Yeats i un dels que més havien traduït de la producció dels Poetes dels Llacs (Coleridge, Wordsworth, Shelley...). No dubt que va contribuir al (re)coneixement de la seua obra el fet que l'any 1989 fos guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

La poesia ha eclipsat una mica d'altres aspectes de la figura de Marià Villangómez. Va fer fortuna, en el seu moment, l'edició a Selecta de l'assaig *Eivissa: la història, la terra, la gent*, un assaig que contribuïa a fer conèixer l'illa d'Eivissa arreu del domini lingüístic i que superava els mers llibres guia de viatges (que havien escrit, d'altra banda, persones tan significades com Josep Pla, o tan importants en l'imaginari col·lectiu eivissenc com Joan Castelló) i la historiografia escolàstica i dura d'Isidor Macabich.

Un dels aspectes poc coneguts de Villangómez ha estat la seua condició d'autor teatral. Ell mateix no en feia gaire cas, i considerava la seua dedicació a l'escriptura teatral com un mer divertiment. Per això, probablement, la major part de la seua obra teatral s'ha publicat després de la seua mort.

I tampoc no és gaire coneguda, almanco fora d'Eivissa, la faceta del Villangómez corrector. Per a introduir-la, emperò, hauríem de fer una mica endarrere i començar parlant del pedagog que intentava mantenir viva la llengua catalana a nivell formal, a l'illa d'Eivissa. En la dura postguerra, Villangómez, que havia exercit de mestre a Mallorca i al Principat, va poder optar a una plaça a Eivissa, concretament al

poble de Sant Miquel de Balansat. Això el va reconectar amb l'illa i amb la seua gent. I ben aviat va començar a organitzar, naturalment al marge de qualsevol àmbit oficial, cursos de llengua catalana, als quals assistien alguns joves interessats a escriure correctament la llengua en una època en què no es podia fer a través de l'ensenyament reglat. D'aquí en sortiria, al capdavall, una fornada d'escriptors que varen destacar a les acaballes del franquisme.

El fet d'impartir classes de llengua —ni que fossin semiclandestines o clandestines del tot— el va portar a haver-se de formar en el coneixement de la gramàtica. Ja s'hi havia interessat en l'etapa com a estudiant a la Universitat de Barcelona. Ell hi estudiava Dret (una carrera que, al cap i a la fi, no li interessava gens ni mica, i que no va exercir mai), però al costat de les aules on ell anava a classe hi impartien docència universitària Carles Riba o Pompeu Fabra. Villangómez, extraordinàriament discret, hi devia assistir de tant en tant, i devia conèixer la tasca dels mestres. De fet, hi va coincidir amb Salvador Espriu o amb Bartomeu Rosselló-Pòrcel, però la seua timidesa li impedí de conèixer-los personalment. Després coneixeria Espriu, i hi mantendria una ferma i llarga amistat (amb Rosselló, malauradament, va ser impossible, perquè la malaltia se'l va emportar en plena joventut).

De fet, Villangómez acabà reunint les seues notes com a mestre de català en un *Curs d'introducció a la llengua* que va publicar l'Institut d'Estudis Eivissencs l'any 1972.

I aquí entra de ple la seua tasca com a corrector. A principis dels anys setanta, es va revitalitzar una associació que s'havia fundat l'any 1948 però que havia llanguit fins a pràcticament desaparèixer ben aviat. En l'etapa final del franquisme, una colla de joves —bona part d'ells deixebles de Marià Villangómez— varen decidir ressuscitar aquella vella associació, donant-li una nova orientació, obertament partidària de la recuperació de la llengua catalana i de la cultura pròpia d'Eivissa, i desacomplexadament reivindicativa. I l'Institut d'Estudis Eivissencs, des de principis dels setanta, va recuperar una publicació pròpia que ha perdurat fins ara: la revista *Eivissa*. Així mateix, es va involucrar en la tasca de promoure publicacions de caire científic, històric, literari o humanístic referides a l'illa d'Eivissa.

L'Institut, a partir d'aleshores, va necessitar un equip de correctors. Tractant-se d'una associació sense ànim de lucre, no es podia permetre de pagar correctors per a les seues publicacions, però tenia en el seu si persones prou aptes per a dur endavant aquestes tasques. O n'havia de tenir. En principi, de persones que dominassin formalment la llengua catalana no n'hi havia gaires. L'Institut podia comptar, evidentment, amb Marià Villangómez, que n'era com una mena de patriarca. Ell era el que en sabia, de llengua. I ja despuntaven alguns deixebles que també en tenien coneixement profund, en bona part gràcies a la tasca del mestre. Villangómez havia lluitat durament (de paraula i d'obra) perquè la tasca de Pompeu Fabra fos present a Eivissa com arreu del domini lingüístic. Temia profundament el secessionisme lingüístic i sempre es va escarrassar a evitar-lo. Per això, una certa elit intel·lectual de l'illa, ja al final del franquisme, tenia molt clar que la llengua era una, que necessitava un model unificat de català comú i que aquest model ja estava bastit sobre l'obra de Pompeu Fabra. I, per descomptat, que l'autoritat normativa era la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Villangómez es va posar ben aviat al capdavant d'un equip de correctors, una part dels quals anaren aprenent els rudiments de la gramàtica catalana alhora que participaven en maratonianes sessions de correcció. N'hi havia de primera fornada, com Josep Marí o Enric Ribes, i de ràpidament incorporats, com Fina Matutes, Felip Cirer o Joan Cardona. I se n'hi anaren afegint d'altres que ara se'm faria llarg d'esmentar. I, amb el temps, ells mateixos han fet escola, amb persones més joves que han continuat, com diria el mestre de tots, amb la tasca i l'esperança.

Aquesta faceta de la tasca de Marià Villangómez ha passat desapercebuda. És conegut com a poeta, una mica com a assagista, molt poc com a autor teatral, de vegades com a traductor... però no l'he vist mai esmentat com a corrector. I, en canvi, ha estat no sols un corrector excel·lent, sinó un autèntic mestre de correctors, una persona capaç de fer equip. Valgui, doncs, la reivindicació d'aquest aspecte de l'obra de Villangómez per a reivindicar la tasca, absolutament imprescindible i sovint callada i poc coneguda, de tants i tants correctors que han contribuït a mantenir la dignitat de la llengua catalana. ♦

Les correctores i els correctors de l'Institut d'Estudis Catalans

JOSEP M. MESTRES I SÍLVIA LÓPEZ

Ens ha plagut d'intitular l'article d'aquesta manera per a remarcar el fet que, d'ençà dels anys noranta del segle passat, la gran majoria de les persones que duen a terme la revisió i l'edició lingüística i tipogràfica dels textos que publica l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) són dones. I aquest és un fet que no podem negligir a l'hora de parlar de la correcció de textos a l'IEC, per tal com, històricament, una majoria aclaparadora d'homes havien realitzat aquestes tasques a l'acadèmia de les ciències i les humanitats de Catalunya. De fet, tot i que l'IEC va disposar de correctors professionals des del mes de març del 1913, no fou fins al juny del 1932 que s'hi incorporà la primera dona (Rosalina Poch).

Un aspecte que hem de destacar a l'inici d'aquest article és que, sortosament, la correcció dels textos i de les publicacions de l'Institut ha estat duta a terme, fins ara, per més de tres-cents col·laboradors, majorment externs, els quals no podran ésser esmentats explícitament ací per manca d'espai disponible. Tanmateix, si us interessava d'ampliar i completar

la informació ací donada, podeu descarregar gratuïtament el llibre *Cent anys de correcció de textos i normalització a l'Institut d'Estudis Catalans (1907-2007)* i també podeu consultar l'espai web *Crítèria* (<http://criteria.espais.iec.cat>), creat i mantingut pels dos equips de correcció de què gaudeix l'IEC des de l'any 2007, en què es poden trobar tots els *correctors* que hi treballen presencialment i les *l·listes d'estudiants* que hi han desenvolupat pràctiques agrupats per universitats i estudis.

Dels primers temps de l'Institut només hem servat memòria d'una part petita de correctors, però sí que hi hem pogut reconèixer les persones que han tingut la màxima responsabilitat en la correcció de textos al llarg del temps, que són els que figuren en el quadre 1, ordenats cronològicament.